Valiokunnan mietintö UaVM 2/2018 vp─ HE 149/2017 vp

Ulkoasiainvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisen laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisen laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi (HE 149/ 2017 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan, lakivaliokuntaan, sosiaali- ja terveysvaliokuntaan, talousvaliokuntaan, työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan ja ympäristövaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:
- työelämä- ja tasa-arvovaliokunta TyVL 13/2017 vp
- perustuslakivaliokunta PeVL 61/2017 vp
- ympäristövaliokunta YmVL 2/2018 vp
- talousvaliokunta TaVL 1/2018 vp
- lakivaliokunta LaVL 1/2018 vp
- sosiaali- ja terveysvaliokunta StVL 1/2018 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- ulkomaankauppa- ja kehitysministeri Kai Mykkänen, ulkoministeriö
- alivaltiosihteeri Markku Keinänen, ulkoministeriö
- osastopäällikkö Ilkka-Pekka Similä, ulkoministeriö
- yksikönpäällikkö Pasi-Heikki Vaaranmaa, ulkoministeriö
- kaupallinen neuvos Maria Pohjanpalo, ulkoministeriö
- professori Martti Koskenniemi, Helsingin yliopisto
- ekonomisti Patrizio Lainà, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- vaikuttamistyön koordinaattori Elina Mikola, Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys - Kehys ry
- toiminnanjohtaja Lotta Staffans, Eettisen kaupan puolesta ry
- asiantuntija Saila Turtiainen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- filosofian dosentti Thomas Wallgren, Helsingin yliopisto

Valmis
5.0

Valiokunnan mietintö UaVM 2/2018 vp

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- ulkoministeriö
- filosofian dosentti Thomas Wallgren, Helsingin yliopisto
- professori Kim Talus, Itä-Suomen yliopisto

HALLITUKSEN ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi lokakuussa 2016 Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välillä allekirjoitetun laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen sekä lain sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

Sopimus on luonteeltaan sekasopimus, jonka määräykset kuuluvat osittain jäsenvaltioiden ja osittain Euroopan unionin toimivaltaan. Laaja-alainen talous- ja kauppasopimus liittyy Kanadan kanssa neuvoteltuun strategiseen kumppanuussopimukseen, ja ne muodostavat yhteisen institutionaalisen kokonaisuuden.

Laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen tavoitteena on asteittainen ja vastavuoroinen sekä Maailman kauppajärjestön säännösten ja velvoitteiden mukainen kaupan vapauttaminen olennaisilta osin kaiken tavara- ja palvelukaupan osalta.

Sopimus tulee voimaan sitä päivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun osapuolet ovat ilmoittaneet toisilleen voimaantulon edellyttämien menettelyjen saattamisesta päätökseen tai jonain muuna osapuolten sopimana päivänä. Sopimusta sovelletaan neuvoston päätöksen mukaan väliaikaisesti, kunnes sopimus on tullut voimaan. Esitykseen sisältyvä sopimuksen voimaansaattamista koskeva laki on tarkoitettu tulemaan voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samaan aikaan, kun sopimus tulee voimaan.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Johdanto

Euroopan unionin neuvosto valtuutti komission aloittamaan neuvottelut Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisestä laaja-alaisesta talous- ja kauppasopimuksesta (Comprehensive Economic and Trade Agreement, CETA-sopimus) huhtikuussa 2009. Sopimuksen tavoitteena on asteittainen ja vastavuoroinen sekä Maailman kauppajärjestön WTO:n säännösten ja velvoitteiden mukainen kaupan vapauttaminen olennaisilta osin kaiken tavara- ja palvelukaupan osalta. Neuvottelut saatiin päätökseen elokuussa 2014. Oikeudellisen tarkastuksen ja Euroopan parlamentin hyväksynnän jälkeen sopimuksen väliaikainen soveltaminen alkoi unionin yksinomaisessa toimivallassa olevien sopimusmääräysten osalta 21.9.2017.

CETA-sopimus liittyy Kanadan kanssa neuvoteltuun strategiseen kumppanuussopimukseen (Strategic Partnership Agreement, SPA). Eduskunta hyväksyi kumppanuussopimuksen 19.12.2017. Strategisesta kumppanuussopimuksesta antamassaan mietinnössä ulkoasiainvaliokunta katsoi SPA-sopimuksen tehostavan merkittävästi EU:n ja Kanadan välistä yhteistyötä ja

mahdollistavan yhä laajemman vuoropuhelun Kanadan kanssa. Valiokunta totesi Kanadan jakavan lähtökohtaisesti EU:n kanssa yhtäläisen arvopohjan, kuten sitoutumisen demokratiaan, oikeusvaltioon sekä ihmis- ja perusoikeuksiin. Valiokunta korosti lisäksi Kanadan antaneen pitkäaikaisen ja rakentavan panoksen Euroopan turvallisuuteen Etyjin ja Naton jäsenenä sekä Euroopan neuvoston tarkkailijajäsenenä. Tarkoituksena on, että kumppanuussopimus ja CETA-sopimus muodostavat yhteisen institutionaalisen kokonaisuuden EU:n ja Kanadan väliselle yhteistyölle. Kuten valiokunta kumppanuussopimuksesta antamassaan mietinnössä totesi, kyseessä on kuitenkin kaksi erillistä sopimusta, eikä strategisen kumppanuussopimuksen hyväksyminen ennakoinut eduskunnan kantaa CETA-sopimukseen.

CETA-sopimuksen tavoitteet

Hallituksen esityksen mukaan CETA-sopimuksen tavoitteena on osapuolten välisen tavarakaupan, palvelukaupan ja sijoitusten vapauttaminen ja helpottaminen; kilpailun edistäminen; terveys- ja kasvinsuojelutoimien edistäminen; ammattipätevyyksien vastavuoroinen tunnustaminen; julkisten hankintojen markkinoiden vapauttaminen vastavuoroisuuden pohjalta; yritystoimintaan liittyvän maahantulon helpottaminen; teollis- ja tekijänoikeuksien asianmukainen ja tehokas suojeleminen; maailmankaupan harmonisen kehityksen ja laajentumisen edistäminen poistamalla kaupan esteitä ja luomalla kasvaville sijoitusvirroille suotuisat olosuhteet; sitoutuminen kansainvälisen kaupan kehitykseen siten, että edistetään kestävän kehityksen tavoitetta; sekä suorien ulkomaisten sijoitusten edistäminen ilman, että madalletaan ympäristö-, työvoima- tai työterveys- ja työturvallisuusstandardien tasoa osapuolten ympäristö- ja työmarkkinalainsäädäntöä sovellettaessa ja pantaessa niitä täytäntöön.

Kestävä kehitys

CETA-sopimuksessa EU on johdonmukaisesti kehittänyt työelämäoikeuksiin ja ympäristön suojeluun liittyvää sisältöä, ja sopimukseen sisältyvä kestävän kehityksen luku onkin EU:n tähänastisista kauppasopimuksista kattavin. Sopimuksessa muun muassa erityisesti korostetaan pyrkimystä ympäristönsuojelun korkeaan tasoon ja sen jatkuvaan parantamiseen. Kestävän kehityksen osalta sopimus sisältää myös institutionaalisen mekanismin sitoumusten valvonnasta, joka kattaa yhteistyön kansalaisyhteiskunnan edustajien kanssa. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta sekä ympäristövaliokunta totesivat lausunnoissaan pitävänsä CETA-sopimuksen kestävää kehitystä koskevia sitoumuksia hyvinä ja tärkeinä. (TyVL 13/2017 vp — HE 149/2017 vp, YmVL 2/2018 vp — HE 149/2017 vp). Ympäristövaliokunta totesi lisäksi pitävänsä hyvänä, että hallituksen esityksen perusteluissa korostetaan sitä, että sopimus ei avaa kasvuhormoneilla tuotetun lihan tuontia EU:hun.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa kestävään kehitykseen liittyvien määräysten toimeenpanon todettiin vaativan tehostamista. Ilman tätä määräysten todettiin jäävän julistuksenomaisiksi. Esimerkiksi jatkuvien sopimusrikkomusten sanktioimista pidettiin varteenotettavana toimeenpanoa tehostavana keinona.

Julkiset palvelut ja varaumat

CETA-sopimus ei kata julkisia palveluja. Aihealuetta käsitellään sosiaali- ja terveysvaliokunnan CETA-sopimuksesta antamassa lausunnossa (StVL 1/2018 vp — HE 149/2017 vp). Lausunnossa todetaan, että julkisia palveluja koskevien määritelmien tulkinta Suomen sosiaali- ja terveyspalvelujen osalta ei ole yksiselitteinen ja tästä syystä Suomi on tehnyt sopimuksen sitoumuksiin sosiaali- ja terveyspalveluja sekä lakisääteistä työeläkevakuutusta koskevia varaumia. Lisäksi Suomi on tehnyt sopimukseen rajoituksen lääkkeiden jakelupalveluiden ja vähittäismyynnin sekä alkoholin vähittäismyyntimonopolin osalta. Suomi säilyttää varaumien nojalla julkisissa palveluissa Suomen lainsäädännön muuttamismahdollisuuden sosiaali- ja terveyspalveluissa tulevaisuudessa. Tämän lisäksi sopimuksen osapuolten yhteisessä tulkitsevassa välineessä vahvistetaan valtioiden oikeus tarjota ja tukea julkisia palveluja. Siinä selvennetään myös, että sopimus ei estä hallituksia sääntelemästä näitä palveluja. Sopimus ei myöskään vaadi yksityistämään näitä palveluja tai estä julkisten palveluiden soveltamisalan laajentamista tulevaisuudessa tai julkista tahoa palauttamasta niitä palveluja, jotka ovat aiemmin yksityistetty tai kilpailutettu, takaisin julkisen tahon tuotantoon.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta piti sopimukseen kirjattuja varaumia välttämättöminä (StVL 1/2018 vp — HE 149/2017 vp). Varaumat ovat kansallisesti erityisen tärkeitä sosiaali- ja terveyspalveluissa, kun hallitus tavoittelee sote-uudistuksella palvelujärjestelmää, joka perustuu nykyistä vahvemmin monituottajamalliin. Valiokunta totesi, että on Suomen edun mukaista säilyttää myös tulevaisuudessa julkisissa sosiaali- ja terveyspalveluissa kansallinen lainsäädäntövalta.

Sopimuksen merkitys Suomen näkökulmasta

CETA-sopimus on EU:lle ensimmäinen Pohjois-Amerikan maan kanssa tehty sitoumus vapaakauppa-alueen perustamisesta. Vuonna 2016 Kanada oli EU:n kymmenenneksi tärkein kumppani tavarakaupassa. Myös Suomelle Kanada on tärkeä kauppakumppani, ja sen merkityksen on arvioitu jatkossa edelleen kasvavan; Suomen kauppakumppaneista Kanada on tavaraviennin osalta sijalla 11 ja tuonnin osalta sijalla 10 EU:n ulkopuolisista maista. Talousvaliokunta arvioi lausunnossaan, että CETA-sopimus toisi suomalaisille vientiyrityksille merkittäviä hyötyjä nykytilanteeseen verrattuna. Tämä koskee niin perinteistä tavarakauppaa kuin palveluvientiä ja muita uudentyyppisiä yhteistyömahdollisuuksia. Kanada on Suomen näkökulmasta potentiaalinen yhteistyökumppani myös esimerkiksi luonnonolosuhteidensa ja arktisen ulottuvuuden näkökulmasta. (TaVL 1/2018 vp — HE 149/2017 vp).

Teollisuustuotteiden osalta talousvaliokunta pitää merkittävänä, että sopimus poistaisi tullit kaikilta tuotteilta joko heti tai siirtymäajan kuluttua. Samoin sopimus merkitsisi pääsääntöisesti kaksinkertaisen teknisen testauksen vähentymistä; tämä parantaisi merkittävästi vientituotteiden edellytyksiä hintakilpailussa. Vaikka hyödyt kohdistuisivat kaikkiin yrityksiin, niiden suhteellinen merkitys olisi suuri erityisesti pk-sektorin näkökulmasta. Sopimuksen tuomat yhteistyömahdollisuudet liittyvät lukuisiin talouden sektoreihin. Perinteisen teollisuuden osalta esimerkiksi alusten vienti Kanadaan on ollut toistaiseksi vähäistä korkeiden tullien vuoksi, ja sopimuksen voidaan arvioida hyödyttävän laivanrakennusteollisuutta. Sama koskee maatalous- ja elintarviketeollisuutta.

Suomen viennin tuottamasta arvonlisästä yhä suurempi osa syntyy jatkossa palveluista. Sopimukseen sisältyvien sähköisen kaupan yhteistyötä koskevan luvun sääntöjen voidaan arvioida edistävän erityisesti digitaalisten palveluiden viennin esteiden purkamista. Sopimuksen tarjoamat mahdollisuudet palveluviennille myös esimerkiksi ympäristö-, liikenne- ja insinööripalveluiden alalla korostuvat. Tähän liittyy läheisesti myös työvoiman väliaikaisen liikkumisen helpottaminen.

CETA-sopimuksen laajempi merkitys

Ulkoasiainvaliokunta toistaa pitkäaikaisen kantansa monenvälisten kauppasopimusten ensisijaisuudesta niin Suomen kuin laajemmin maailmanlaajuisen kaupankäynnin vapauttamiseksi ja edistämiseksi. Globaalissa maailmantaloudessa mahdollisimman laajat monenväliset kauppasopimukset pystyisivät parhaiten takaamaan yhdenvertaisen kohtelun valtioille ja yrityksille. Ottaen kuitenkin huomioon monenkeskisten kauppaneuvotteluiden umpikujan WTO:n piirissä pitää valiokunta kahdenvälisiä ja alueellisia kauppaneuvotteluja varteenotettavana keinona edistää kaupan vapauttamista.

Tämän lisäksi valiokunta katsoo, että kansainvälisen kauppajärjestelmän nykyisessä haastavassa tilanteessa CETA-sopimus on positiivinen signaali, joka tarjoaa kauppapolitiikassa vastavoimaa erityisesti Yhdysvaltojen sisäänpäin kääntymiselle. CETA-sopimuksella voidaan myös katsoa olevan EU:n ja Kanadan kahdenvälistä kauppasuhdetta huomattavasti laajempi taloudellinen ja poliittinen merkitys avoimen ja sääntöpohjaisen kansainvälisen kauppajärjestelmän ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. CETA-sopimus voi myös tarjota ratkaisumalleja EU:n ja Yhdistyneen kuningaskunnan väliseen tulevan kumppanuuden määrittämiseen Brexitin jälkeen.

Investointisuoja- ja riitojenratkaisujärjestelmä

Sijoitusten syrjimätön kohtelu ja suoja

CETA-sopimukseen sisällytetty investointisuoja ja tuomioistuimeen perustuva riitojenratkaisumenetelmä pyrkivät uudistuksillaan vastaamaan nykyiseen investointisuojajärjestelmään kohdistuneeseen voimakkaaseen kritiikkiin. Kritiikki on kohdistunut sekä menettelyllisiin että sisällöllisiin näkökohtiin. Osana uudistuksia CETA-sopimuksessa on nimenomaisesti todettu valtion oikeus antaa uutta lainsäädäntöä ja muuttaa olemassa olevia sääntelyitä oikeutettujen politiikan tavoitteiden saavuttamiseksi. Lisäksi sopimuksessa selkeytetään, että pelkästään se, että osapuoli sääntelee tavalla, joka vaikuttaa kielteisesti sijoitukseen tai muuttaa sijoittajan odotuksia, ei merkitse velvollisuuden rikkomista. CETA-sopimuksessa on myös tarkennettu investointisuojasopimuksissa yleisesti sovittua toisesta sopimusvaltiosta tehtyjen sijoitusten oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun määritelmää sekä välittömän ja välillisen pakkolunastuksen määritelmiä.

Lakivaliokunta totesi lausunnossaan pitävänsä tärkeänä, että sopimuksessa valtiolle varmistetaan täysi oikeus ja tosiasiallinen mahdollisuus legitiimiin julkisen edun nimissä tehtyyn tehokkaaseen sääntelyyn. Se piti myös myönteisenä, että sopimuksessa on tarkennettu investointisopimuksissa yleisesti käytettyjä epämääräisiä käsitteitä (LaVL 2/2018 vp — HE 149/2017 vp). Ulkoasiainvaliokunta yhtyy tältä osin täysin lakivaliokunnan lausuntoon pitäen edellä mainittuja täs-

mennyksiä ja tarkennuksia tarpeellisina ja tervetulleina kehittäen investointisuojajärjestelmää oikeaan suuntaan.

Sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu

Keskeinen osa investointisuojajärjestelmää on itsenäisen, puolueettoman ja pysyvän investointituomioistuinjärjestelmän perustaminen. Kyseessä on ensimmäinen kerta, kun pysyvä sijoitustuomioistuinjärjestelmä sisällytetään EU:n vapaakauppasopimukseen korvaamaan riitakohtainen välimiesmenettely.

Tuomioistuinjärjestelmään sisältyy muutoksenhakumahdollisuus, ja tuomareille on asetettu korkeat eettiset säännöt heidän riippumattomuutensa ja puolueettomuutensa varmistamiseksi. Tuomioistuinten jäsenet nimitetään määräajaksi, ja asiat jaettaisiin jäsenille käsiteltäviksi sattumanvaraisesti. Sopimusrikkomustilanteissa tuomioistuin voi määrätä korvauksen maksamisesta tai omaisuuden palauttamisesta. Tuomioistuimen ratkaisut ovat pysyviä ja lopullisia.

Sopimuksen investointisuojaan liittyvään riitojenratkaisumenettelyyn on kohdistunut kriittisiä arvioita sekä sopimusneuvottelujen aikana että vielä sopimukseen sisällytettyjen menettelyn puutteita korjaavien muutosten jälkeen. Valiokunnan asiantuntijakuulemisen yhteydessä kriittisiä huomiota on esitetty erityisesti siitä näkökulmasta, että järjestelmä muutosten jälkeenkin vahvistaisi ulkomaisen sijoittajan neuvotteluvoimaa suhteessa EU:hun, sen jäsenvaltioihin ja kotimaisiin toimijoihin. Tämä kysymys liittyy sekä esitettyyn riitojenratkaisujärjestelmään että osapuolten mahdollisuuteen kehittää lainsäädäntöään. Samanlaisia huolia nousi esiin myös erikoisvaliokuntien käsitellessä CETA-sopimusta. LaVL 1/2018 vp — HE 149/2017 vp ; StVL 1/2018 vp —HE 149/2017 vp; TyVL 1/2018 vp — HE 149/2017 vp; YmVL 2/2018 vp — HE 149/2017 vp.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tältä kannalta keskeisenä, että kyseessä on uudenlainen, kaksiasteinen, pysyvä investointituomioistuinjärjestelmä, jonka voidaan arvioida luovan edellytyksiä tuomioistuintoiminnan avoimuudelle, riippumattomuudelle ja asiantuntemukselle sekä oikeuskäytännön johdonmukaisuudelle. Järjestelyn voidaan arvioida myös turvaavan EU:n alueen sijoittajien ja yritysten asemaa niiden toimiessa Kanadassa. Sopimus ja siihen sisältyvä tulkintaväline luovat oikeudellisia takeita sille, ettei sopimus estä Suomea tai EU:ta kehittämästä lainsäädäntöään esimerkiksi ympäristönsuojelun, työntekijöiden suojelun, kuluttajansuojan tai terveydenhuollon aloilla edellyttäen, että lainsäädäntö perustuu ulkomaisten ja kotimaisten sijoittajien tasaarvoiselle ja yhdenvertaiselle kohtelulle. Jatkossa keskeistä on, ettei mahdollisten korvauskanteiden riski saa aiheuttaa liiallista varovaisuutta kansallisen ja EU-tason lainsäädännön kehittämisessä.

Valiokunta toteaa, että sopimuksella ei kuitenkaan voida luoda takeita sille, että investointiriitoja ei syntyisi ja kanteita investointisuojaan liittyen ei nostettaisi. Kannemahdollisuus on aina olemassa, ja siksi on hyvä, että sopimus sisältää myös mekanismin kanteiden ratkaisemiseksi.

Belgian hallitus on pyytänyt EU-tuomioistuimelta lausuntoa investointituomioistuimen yhteensopivuudesta EU-oikeuden kanssa. Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että lausunnolla voi olla vaikutuksia CETA-sopimuksen investointiriitojen ratkaisua koskevaan osaan, ja pitää siksi tärkeänä

lausuntoprosessin tarkkaa seuraamista. Erityistä huomiota tulee kiinnittää myös eduskunnan oikea-aikaisen tiedonsaannin varmistamiseen asiassa.

CETA-sopimuksen käsittelyn yhteydessä on erityisenä huolenaiheena noussut esiin kanadalaisten kaivosyhtiöiden aktiivisuus sijoittajansuojajärjestelmän käyttämisessä (YmVL 2/2018 vp — HE 149/2017 vp).

Ulkoasiainvaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että Kanada on kotimaa useille maailman suurimmista kaivosalan yhtiöistä, joilla on myös mielenkiintoa toimia Suomessa. Kun arvioidaan, missä kohdin Suomen lainsäädäntöä on tarpeen kehittää yhteiskuntavastuuta paremmin huomioivaan suuntaan, mainitaan usein kaivoslaki ja kaivostoiminnan verotus. Kaivostoimintaa säätelevän lainsäädännön muutokset ovat potentiaalisesti sellaisia, jotka useiden asiantuntijoiden mielestä saattaisivat käynnistää CETA-sopimuksen investointisuojaa koskevien määräysten mukaisen korvauskanneprosessin. Kun CETA-sopimuksen ratifiointiprosessin voidaan arvioida kestävän vielä ainakin tämän vaalikauden loppuun asti, valiokunta pitää tärkeänä, että Suomessa varaudutaan ennakoivasti tällaisen mahdollisuuteen tekemällä tarpeellisiksi arvioidut lainsäädäntömuutokset niin, että ne voidaan hyväksyä tällä vaalikaudella. Samalla valiokunta korostaa, että Suomella on sopimuksen hyväksymisen jälkeenkin oikeus muuttaa lainsäädäntöään tarpeellisten politiikan tavoitteiden saavuttamiseksi.

Yleissopimus investointiriitojen ratkaisemiseen tarkoitetun monenvälisen investointituomioistuimen perustamiseksi

CETA-sopimukseen sisältyy määräys, jonka mukaisesti EU ja Kanada sitoutuvat edistämään monenvälisen investointituomioistuimen (Multilateral Investment Court, MIC) kehittämistä. Asia on vahvistettu myös tulkitsevassa välineessä. Monenvälistä investointituomioistuinta käsiteltiin myös eduskunnalle 30.10.2017 toimitetussa E-kirjeessä (E 89/2017 vp). Tuomioistuin olisi avoin kaikille valtioille, jotka allekirjoittavat sen periaatteet.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tavoitetta universaalista, kaikkia maita yhdenvertaisesti kohtelevasta ja kohdemaiden ja sijoittajien velvollisuudet ja oikeudet tasapuolisesti huomioivasta investointisuojasta lähtökohtaisesti tärkeänä, ja on hyvä, että CETA-sopimuksessa sitoudutaan sen kehittämiseen.

Samalla valiokunta toteaa pitävänsä selvänä, että monenvälisen investointituomioistuimen kehitys- ja perustustyö on todennäköisesti varsin pitkän aikavälin hanke. On mahdollista, että neuvottelut päästään aloittamaan vasta pitkän ajan kuluttua tai ettei niitä aloiteta lainkaan. Nämä realiteetit huomioiden on tärkeää, että toistaiseksi investointisuojakysymyksissä säilytetään riittävä joustavuus pyrittäessä EU:n ja sen jäsenvaltioiden kannalta mahdollisimman hyvään ja tasapainoiseen lopputulokseen kulloinkin käsiteltävänä olevassa sopimuksessa. Riittävän joustavuuden säilyttäminen on tärkeää, koska viimeaikainen kehitys EU:n kauppapolitiikassa on ollut nopeaa ja osittain yllättävääkin. Vielä vuoden 2017 alkupuolella EU:n tavoitteena oli CETA-sopimukseen sisältyvän investointiriitojen ratkaisumallin sisällyttäminen kaikkiin EU:n vapaakauppasopimuksiin. Kesällä 2017 EU-tuomioistuin antoi kuitenkin niin sanotun Singapore-päätöksen, jonka seurauksena EU:n komissio on alustavasti ehdottanut, että jatkossa investointisuojaa ja -riitojenratkaisua koskevat sopimukset neuvoteltaisiin erikseen tai jätettäisiin pois tulevista EU:n kauppaso-

pimuksista riippuen siitä kenen kanssa ollaan neuvottelemassa. Näin on sittemmin toimittu Uuden-Seelannin ja Australian kohdalla jättämällä investointisuojaosiot pois vapaakauppasopimusneuvotteluista. EU:n ja Japanin välisiin vapaakauppaneuvotteluihin tällaiset määräykset edelleen sisältyvät, mutta neuvottelut eivät ole edenneet Japanin suhtautuessa osioon kielteisesti. Tällä hetkellä ei ole selvää, mihin suuntaan asiakokonaisuus on kehittymässä.

Valiokunta myös viittaa TTIP-sopimuksen käsittelyn yhteydessä antamaansa lausuntoon (UaVL 4/2016 vp - U 21/2016 vp), jonka mukaisesti kehittyneissä oikeusjärjestelmissä riitojenratkaisumenettelyillä ei ole oikeusturvan saatavuuden kannalta vastaavaa lisäarvoa kuin kehitysmaiden kanssa solmituissa investointisuojasopimuksissa. Valiokunta totesi, että jatkoneuvotteluissa tulisi arvioida, olisiko mahdollista toteuttaa vapaakauppasopimusta ilman erillistä riitojenratkaisumenetelmää ja luottaa kansallisten oikeusjärjestelmien toimivuuteen. CETA-sopimuksesta antamissaan lausunnoissa useampi erikoisvaliokunta kiinnitti samaan asiaan huomion (LaVL 1/2018 vp - HE 149/2017 vp; StVL 1/2018 vp - HE 149/2017 vp; YmVL 2/2018 vp - HE 149/2017 vp).

Investointiriitojen ratkaisumenettelyiden jatkovalmisteluissa on syytä arvioida kokonaisvaltaisesti sitä, minkälaiset säännökset kansallisista ja kansainvälisistä oikeussuojakeinoista turvaavat parhaiten suomalaisten ulkomailla tekemiä investointeja ja vastaavasti edistävät ulkomaisia investointeja Suomeen huomioiden samalla pyrkimykset mahdollisimman laajan kansainvälisen investointisuojajärjestelmän aikaansaamiseen.

Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 61/2017 vp — HE 149/2017 vp

Täysivaltaisuus ja toimivallan siirto

CETA-sopimuksella perustettava tuomioistuinjärjestelmä merkitsisi tietyiltä osin hallinto- ja tuomioistuinratkaisuja koskevan päätösvallan siirtoa ulkomaiselle lainkäyttöelimelle. Asiaa on arvioitu perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 61/2017 vp — HE 149/2017 vp. Perustuslakivaliokunta ei pitänyt CETA-sopimuksen määräyksiä tuomioistuinjärjestelmästä Suomen täysivaltaisuuden kannalta merkittävänä toimivallan siirtona kansainväliselle toimielimelle, mikä olisi vaatinut sopimuksen hyväksymisen kahden kolmasosan äänten enemmistöllä. Muutenkaan perustuslakivaliokunta ei lausunnossaan nähnyt estettä sille, että CETA-sopimuksen ja tulkitsevan välineen hyväksymisestä voidaan päättää äänten enemmistöllä ja ehdotus sopimuksen voimaansaattamislaiksi käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Tulkitseva väline

Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot sekä Kanada ovat antaneet CETA-sopimuksesta yhteisen tulkitsevan välineen, jossa selitetään, mitä Kanada sekä Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot sopivat tietyistä CETA-sopimuksen määräyksistä, ja esitetään niiden sovittu tulkinta. Näitä kysymyksiä ovat erityisesti sopimuksen vaikutus hallitusten kykyyn harjoittaa sääntelyä yleisen edun nimissä sekä määräykset investointisuojasta ja riidanratkaisusta.

Hallituksen esityksessä ei pyydetä eduskunnan suostumusta yhteiselle tulkitsevalle välineelle. Kyseessä ei esityksen mukaan ole valtiosopimus, joka olisi käsiteltävä Suomessa perustuslain 8 luvun mukaisesti, vaan tulkitsevan välineen katsotaan olevan valtiosopimusoikeutta koskevan

Wienin yleissopimuksen 31 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukainen yhteinen tulkinta-asiakirja. Tulkitsevan välineen tarkoituksena ei hallituksen esityksen mukaan ole muuttaa sopimuksen määräyksiä, vaan sitä voidaan käyttää sopimuksen tulkinnan apuvälineenä.

Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa katsonut, että eduskunnan suostumus on tarpeen myös tulkitsevalle välineelle niiltä osin kuin se koskee Suomen toimivaltaan kuuluvia sopimusmääräyksiä. Perustuslakivaliokunta toteaa tulkitsevalla välineellä olevan hallituksen esityksenkin mukaan osaltaan merkitystä lainsäädännön alaan selvästi kuuluvan kansallisen sääntelyoikeuden määräytymisen kannalta. Välineellä on vaikutusta myös arvioitaessa sääntelyoikeutta jäsenvaltion täysivaltaisuuden kannalta, ja siksi nyt arvioitavassa tilanteessa suostumus myös tulkitsevalle välineelle on tarpeen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Ulkoasiainvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE 149/2017 vp tarkoitetun sopimuksen sekä siihen sisältyvän yhteisen tulkitsevan välineen siltä osin kuin ne kuuluvat Suomen toimivaltaan.

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 149/2017 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman ***(Valiokunnan lausumaehdotuksen)***

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus käynnistää välittömästi kaivoslain uudistamisen arvioinnin ja tuo tarvittavat muutosesitykset eduskunnan hyväksyttäviksi niin, että muutokset voidaan saattaa voimaan tällä vaalikaudella.

Helsingissä 26.4.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Matti Vanhanen kesk
varapuheenjohtaja Pertti Salolainen kok
jäsen Paavo Arhinmäki vas
jäsen Simon Elo sin
jäsen Tiina Elovaara sin
jäsen Pekka Haavisto vihr
jäsen Seppo Kääriäinen kesk
jäsen Aila Paloniemi kesk

jäsen Antti Rinne sd
jäsen Mikko Savola kesk
jäsen Lenita Toivakka kok
jäsen Erkki Tuomioja sd
jäsen Jutta Urpilainen sd
jäsen Ben Zyskowicz kok
varajäsen Ilkka Kanerva kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tiina Larvala

VASTALAUSE

Perustelut

Kansainvälisen kaupan rakenteet ovat muuttuneet viime vuosina voimakkaasti. Maailman kauppajärjestö WTO:n neuvottelut ovat jumiutuneet, ja ns. Dohan kierroksen loppuunsaattaminen näyttää hyvin epävarmalta. Monenvälisen järjestelmän kehittämisen sijaan useat maat ja maaryhmät ovat ryhtyneet solmimaan aiempaa enemmän kahdenvälisiä kauppa- ja investointisopimuksia. Tämän seurauksena maailman talousjärjestelmä on entistä monimutkaisempi ja vaikeammin hallittava kokonaisuus. Kahdenväliset sopimukset vaikuttavat aina myös kolmansiin osapuoliin.

Kahdenvälisten investointisopimusten lukumäärä on kasvanut nopeasti. Tällä hetkellä niitä on voimassa noin 2 400 kappaletta. Yritykset olivat sopimusten nojalla haastaneet valtion välimiesmenettelyyn yli 800 kertaa heinäkuuhun 2017 mennessä. Keskustelua kansainvälisen investointiregiimin selkeyttämisestä ja yhteisten pelisääntöjen luomisesta monenkeskisesti on käyty pitkään, ja esimerkiksi YK:n kauppa- ja kehitysjärjestö Unctadin piirissä on tehty paljon työtä asian eteen, mutta käytännössä kahdenvälisyys voimistuu yhä monenvälisyyden ja globaalien sopimusten kustannuksella. Viime aikoina protektionistiset toimet ovat vahvistuneet monen valtion kauppa- ja investointipolitiikassa.

EU:n kauppa- ja investointipolitiikan, tai laajemmin taloudellisten ulkosuhteiden, kehittämistä on arvioitava tässä viitekehyksessä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi lokakuussa 2016 Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välillä allekirjoitetun laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen (alla Ceta-sopimus) sekä lain sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Kyseessä on luonteeltaan sekasopimus, jonka määräykset kuuluvat osittain jäsenvaltioiden ja osittain Euroopan unionin toimivaltaan.

Nykyisessä maailmantilanteessa kansainvälisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen vankistaminen on tärkeää. Alla esittämämme kriittiset huomiot koskevat Ceta-sopimuksen substanssia ja mahdollisia vaikutuksia, eikä niitä tule tulkita siten, että suhtautuisimme yleisesti kielteisesti kansainvälisiin yhteistyöjärjestelyihin. Huomiomme koskevat pääasiassa sopimuksen investointisuojaa ja riitojenratkaisumekanismia, kestävän kehityksen lukua sekä taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Investointisuoja- ja riitojenratkaisujärjestelmä

Ceta-sopimukseen sisällytettyä investointisuoja- ja riitojenratkaisumallia on kehitetty sen saaman voimakkaan kritiikin seurauksena. Alun perin kaavailtujen erillisten ja tapauskohtaisten välimiespaneelien sijaan sopimuksella perustettaisiin pysyvä investointituomioistuin, jonka päätöksiin olisi mahdollista hakea myös muutosta. Sopimuksessa myös todetaan, ettei sijoittajan odottamia voittoja heikentävä tai tämän sijoitukseen kielteisesti vaikuttava sääntely sinällään merkitsisi sopimusrikkomusta.

Valiokunnan kuulemisissa sekä muissa asiantuntijalausunnoissa esitettyjen arvioiden mukaan nämä muutokset eivät poistaisi järjestelmän perimmäisiä ongelmia. Esitetty malli perustuu edelleen ajatukseen siitä, että sijoitusriidat ratkaistaisiin lähtökohtaisesti muualla kuin kansallisessa menettelyssä. Kanadalaisilla sijoittajilla olisi yksipuolinen mahdollisuus haastaa Suomen valtio investointituomioistuimeen, mikäli ne katsovat, että niiden "oikeuksia" on rikottu. Näin hallintoja tuomioistuinratkaisuja koskevaa päätösvaltaa siirrettäisiin ulkomaiselle yksityisoikeudelliselle lainkäyttöelimelle. Samalla vahvistettaisiin ulkomaisen sijoittajan neuvotteluvoimaa suhteessa EU:hun, sen jäsenvaltioihin ja kotimaisiin toimijoihin. Kansallista toimivaltaa rajattaisiin tavalla, jonka laajuutta on vaikea etukäteen arvioida.

On epäselvää, miten valtioneuvoston vakuutus siitä, että EU-maat voisivat Ceta-sopimuksen ja sen tarkistuksen yhteydessä lisätyn tulkintavälineen nojalla säädellä yleisen edun nimissä, käytännössä toteutuisi. Jäisi nähtäväksi, kuinka investointituomioistuin tulkitsisi esimerkiksi ns. tasapuolisen ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, jonka osalta välimiestuomioistuinten päätökset ovat olleet ristiriitaisia.

Näkemyksemme mukaan ei ole perusteltua syytä, miksi tällaisia tapauksia ei voitaisi käsitellä normaaleissa tuomioistuimissa, varsinkin, kun kyse on osapuolisista, joissa on kehittyneet ja vakaat oikeusjärjestelmät. Emme ole saaneet vakuuttavaa todistusta sen puolesta, että ulkomaisille sijoittajille tarvitaan kansallisen oikeuden ohittava tuomioistuinjärjestelmä. Vähintäänkin tulisi olla niin, että investointituomioistuin ottaisi asian käsiteltäväksi vasta, kun asia on käynyt ensin läpi kaikki kansalliset oikeusasteet, ja tuomioistuimeen tulisi olla yhtäläinen pääsy eri toimijoille: myös valtioilla ja esimerkiksi kansalaisjärjestöillä pitäisi olla kanneoikeus. Kanteita pitäisi pystyä nostamaan myös yrityksiä vastaan.

Pelkkä yksipuolisen kannemahdollisuuden olemassaolo tarjoaa tilaisuuden painostaa viranomaisia, joiden on otettava huomioon menettelyn aiheuttamat kustannukset. Tämän voi tulkita kaventavan demokraattisen vallankäytön alaa, ja vastaavasta toiminnasta on olemassa lukuisia kansainvälisiä esimerkkejä. Ulkoasianvaliokunta toistaa mietinnössään talousvaliokunnan huomion siitä, että "jatkossa keskeistä on, ettei mahdollisten korvauskanteiden riski saa aiheuttaa liiallista varovaisuutta kansallisen ja EU-tason lainsäädännön kehittämisessä". Valiokunta ei kuitenkaan esitä, millä toimenpiteillä tämän riskin toteutumista tulisi sopimuksen voimassaollessa ehkäistä.

On myös epäselvää, miten Suomessa on valmistauduttu tuleviin kanteisiin vastaamiseen tai oikeudenkäynteihin ja korvauksiin. Tämä vaatii usein huomattaviakin resursseja, vaikka lopullinen ratkaisu olisikin valtiolle myönteinen. Sijoittajalle luovutetut oikeudet ovat voimassa jopa 20 vuotta sopimuksen päättymisen jälkeen. Sopimukseen otettu "sijoituksen" määritelmä ulottuu myös ennen sopimusta tehtyihin investointeihin.

Kestävä kehitys

Kuten ulkoasianvaliokunta toteaa, Ceta-sopimuksen kestävän kehityksen luku on kattavampi kuin yhdessäkään EU:n aiemmassa kauppasopimuksessa.

Sopimus ei kuitenkaan korjaa kestävän kehityksen luvun suurinta ongelmaa: siinä missä esimerkiksi tulleja tai sijoittajan oikeuksia koskevat pykälät ovat sitovia ja niiden rikkominen johtaa

sanktiomenettelyyn, jää kestävän kehityksen edistäminen julkilausuman tasolle. Esimerkiksi ympäristönsuojelua ja työelämäoikeuksia koskevat tavoitteet ovat sinänsä hienoja, mutta niiden toimeenpanon ja seurannan varmistaminen edellyttäisi selkeää sanktiojärjestelmää. Myös jonkinlainen kannejärjestelmä, jossa kestävän kehityksen luvun sisällön rikkomista voitaisiin käsitellä esimerkiksi kansalaisjärjestön aloitteesta, olisi tarpeen.

Taloudelliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset

Valtioneuvosto on esitellyt Ceta-sopimusta kauttaaltaan varsin myönteisessä valossa. Kielteisten vaikutusten, riskien ja uhkien käsittely on ollut vähäistä. Ulkoasianvaliokunnan mietintöönkin sisältyvä valtioneuvoston näkemys siitä, että "sopimus tuo merkittäviä etuja myös suomalaisille yrityksille ja kuluttajille" ei ole saanut tuekseen vahvoja perusteluita.

Cetan mahdollisista taloudellisista vaikutuksista on monenlaisia arvioita. Yhteistä niille kuitenkin on, että vaikutus olisi varsinkin EU:ssa pieni. Useimpien laskelmien mukaan pitkän ajan bkt-vaikutus (10+ vuotta voimaantulon jälkeen) voisi olla EU:ssa 0,02 — 0,08 % ja Kanadassa 0,08-0,76 %. Vaikutukset Kanadalle arvioidaan suuremmiksi, koska EU on Kanadalle selvästi merkittävämpi kauppakumppani kuin Kanada EU:lle. Tullien ulkopuolisten kaupan esteiden vähentämisen arvioidaan olevan tärkein selittävä tekijä EU-tason bkt-vaikutuksille. Sopimuksen vaikutus Suomen bruttokansantuotteeseen on arvioitu hieman EU-keskiarvoa suuremmaksi (VATTin laskelmassa 0,04 % pitkällä aikavälillä).

Kauppa- ja investointisopimukset tuottavat aina voittajia ja häviäjiä. On selvää, että myös Ceta-sopimus vaikuttaisi tulonjakoon ihmisryhmien, talouden sektoreiden, jäsenmaiden ja alueiden välillä. Esimerkiksi VATT toteaa sinänsä Ceta-myönteisessä raportissaan, että "kaupanvapauttamisen on toisaalta osoitettu voivan kasvattaa tuloeroja ja tiettyjen toimialojen ja työntekijäryhmien työttömyyttä, koska vapauttamisen hyödyt jakautuvat epätasaisesti sekä toimialojen sisällä että välillä." VATTin mukaan "todennäköisiä hyötyjiä Ceta-sopimuksesta ovat sopimuksesta eniten hyötyvillä toimialoilla työskentelevät korkeasti koulutetut, teollisuustyöntekijät ja miehet. Vaikutukset esimerkiksi reaalipalkkoihin ovat kuitenkin useimpien toimialojen kohdalla pienehköjä."

Julkiset hankinnat ovat hyvä esimerkki kyseenalaisista lupauksista. Ceta-sopimuksen kannattajat ovat luoneet kuvaa siitä, että suomalaisyrityksille olisi avautumassa Kanadassa uudet mittavat markkinat. Kuitenkin esimerkiksi EU:n sisämarkkinoilla, joilla sääntely on tällä alalla pitkälle harmonisoitu ja fyysiset etäisyydet lyhyempiä, paikallisilla yrityksillä on ollut 900-kertainen todennäköisyys voittaa julkisten hankintojen sopimuksia ulkomaisiin kilpailijoihin verrattuna. VATTin arvion mukaan "edes Kanadan julkisten hankintojen lähes täydellinen avaaminen EU-maiden vientiyrityksille tuskin tuottaa näille suuria markkinaosuuksia." On myös esitetty arvioita, joiden mukaan sosiaalisten tai ympäristökriteereiden sisällyttäminen julkisiin hankintoihin voitaisiin tulkita sopimuksen nojalla syrjiväksi käytännöksi, joskin ns. tulkitsevan välineen tulkinta tältä osin on epäselvää.

Joidenkin asiantuntijoiden mukaan monissa Cetan kaltaisissa ns. "uusissa" kauppa- ja investointisopimuksissa, joissa ei ole kyse niinkään tulleista kuin muusta regulaatiosta, haitat, kuten tiettyjen alojen kasvava työttömyys ja tuotantoalojen kaventuminen, voivat olla yhteiskunnan koko-

naisedun kannalta hyötyjä suuremmat. Valtioneuvoston tulee jatkossa esittää eduskunnalle kattavampia vaikutusarvioita kauppasopimusten käsittelyn yhteydessä.

Yleisiä huomioita

EU:n tavoitteena oli aiemmin sisällyttää Ceta-sopimuksen mallin mukainen investointituomioistuin kaikkiin EU:n vapaakauppasopimuksiin. EU-tuomioistuimen ns. Singapore-päätöksen seurauksena EU:n komissio on ehdottanut uutta kaksijakoista mallia, jossa investointikysymykset riitojenratkaisumekanismeineen jätettäisiin EU:n toimivaltaan kuuluvien kauppasopimusten ulkopuolelle ja käsiteltäisiin niistä erillisinä. Tätä mallia on jo toteutettu joissakin kauppaneuvotteluissa. Ceta-sopimuksen suurin yksittäinen ongelma poistuisi, mikäli investointiosio ei sisältyisi kokonaisuuteen. Esitetty uusi malli on kuitenkin sikäli ongelmallinen demokratian kannalta, että jatkossa unionin yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvat kauppasopimukset käsiteltäisiin pitkälti komissiovetoisesti. Näkemyksemme mukaan komission neuvottelumandaatti tulisi hyväksyttää jäsenmaissa ennen neuvotteluiden alkamista, eikä sen jälkeen. Myös Euroopan parlamentin pitäisi olla mukana mandaatin muotoilussa, ja valmistelussa tulisi kuulla laajasti eri sidosryhmiä.

Belgia pyysi 6.9.2017 Euroopan tuomioistuinta arvioimaan, onko Cetassa esitetty investointituomioistuinjärjestelmä yhteensopiva EU-lainsäädännön ja perussopimusten kanssa. Tähän ei ole vielä saatu vastausta. Kuten ulkoasiainvaliokunta mietinnössään toteaa, lausunnolla voi olla vaikutuksia Ceta-sopimuksen investointiriitojen ratkaisua koskevaan osaan. Näkemyksemme mukaan EU-tuomioistuimen lausunto ja sen mahdolliset vaikutukset olisi hyvä olla tiedossa ennen kuin sopimus hyväksytään. Huomionarvoista on, että EU-tuomioistuin katsoi hiljattain Alankomaiden ja Slovakian välisen investointisuojasopimuksen ja siihen sisältyvän välimiesmenettelyn rikkovan EU-oikeuden autonomiaperiaatetta, jonka mukaan kansainvälisellä sopimuksella ei voida sivuuttaa unionin oikeusjärjestyksen itsenäisyyttä.

Yhdymme valiokunnan huomioon siitä, että Suomen kaivoslainsäädäntöä tulisi kehittää niin, että se turvaisi nykyistä paremmin yritysten yhteiskuntavastuun toteutumisen, ja kannatamme mietintöön sisältyvää lausumaa. Kaivoslainsäädännön kehittämistarve on olemassa Ceta-sopimuksesta riippumatta.

Yllä mainituin perustein katsomme, että eduskunnan ei tule hyväksyä hallituksen esityksessä tarkoitettua sopimusta, ennen kuin siinä esitetty sijoitussuoja- ja riitojenratkaisujärjestelmä korvataan menettelyllä, joka nojaa yritysten toimintamaiden kansallisiin oikeusjärjestelmiin, ulkomaisten sijoittajien oikeudet ja velvollisuudet on riittävästi tasapainotettu ja EU-tuomioistuimen lausunto ja sen mahdolliset vaikutukset ovat tiedossa.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme, että

> *eduskunta hylkää hallituksen esityksessä HE 149/2017 vp tarkoitetun sopimuksen sekä siihen sisältyvän yhteisen tulkitsevan välineen siltä osin kuin ne kuuluvat Suomen toimivaltaan ja*

Valiokunnan mietintö UaVM 2/2018 vp

eduskunta hylkää hallituksen esitykseen HE 149/2017 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Helsingissä 26.4.2018

Paavo Arhinmäki vas
Pekka Haavisto vihr